

Moderne wetenschap in de Bijbel

Door het geloof komen we tot het inzicht dat de wereld door het woord van God geordend is, dat dus het zichtbare is ontstaan uit het niet-zichtbare (Heb. 11:3).

Het jaar 2009 is in dubbel opzicht een gedenkwaardig jaar. Calvinisten spreken van het *Calvinjaar*; het zal 500 jaar geleden zijn dat Johannes Calvin geboren werd in Noord-Frankrijk. Daarnaast is 2009 voor darwinisten ook een bijzonder jaar, want in 1809 werd Charles Darwin geboren en precies vijftig jaar later publiceerde hij zijn boek *On the Origin of Species*, waarmee hij wereldberoemd zou worden. In zekere zin ontmoeten twee tegenstanders elkaar in hetzelfde herdenkingsjaar. Of maken we nu een verkeerde inschatting, en zijn calvinisme en darwinisme prima te verenigen? Het is de eeuwenoude vraag of geloof zich verdraagt met wetenschap.

Apologetiek

Op de dag waarop ik aan deze tekst werkte, las ik in de trein een gratis krant. Eén van de lezers schreef over Richard Dawkins, een verklaard tegenstander van gelovige wetenschap, die zichzelf aanduidt als agnost: 'Waar Dawkins ... fel stelling tegen neemt is het misbruik van geloof om andere mensen je mening op te leggen, het indoctrineren van kinderen met geloof en vooral het misbruik van wetenschap om geloof te rechtvaardigen.'¹

Als christen geloof ik in de waarheid van Gods Woord. Ik wil niets liever dan die waarheid ook doorgeven aan anderen: mijn kinderen, mijn leerlingen. Ongelovigen zullen dat indoctrinatie vinden; ieder kind heeft volgens hen het recht om zelf z'n waarheid te zoeken en te construeren. God geeft ons de opdracht om het volgende geslacht bekend te maken met zijn daden. Laten we daarom werk maken van apologetiek: het christelijk geloof verdedigen tegen dwaalleer en ongeloof. Of positief gefor-

muleerd: vanuit het geloof een christelijk wereldbeeld uitdragen.

Drs. Ben Hobrink heeft een boek² geschreven dat bij die opdracht helpt. Ik beveel dit boek van harte aan; een aantal kritische kanttekeningen doen van die aanbeveling niets af. Het helpt je om de Bijbel te lezen en eruit te leren wat de betekenis van Gods geboden was en is. Het helpt je om het boek van de natuur te lezen en de wijsheid die je daar tegenkomt, te plaatsen in het kader van het wereldbeeld dat God ons leert. Daarbij

uit iets anders leren." ... Het is frappant hoe vaak Calvin in zijn commentaar op Genesis 1³ dit herhaalt. Het is eveneens opvallend dat hij hieruit direct concludeert tot de vrijheid tot beoefening van de natuurwetenschappen.'

Dit boek van Hobrink is geen novum; meerderen⁴ hebben geprobeerd om duidelijk te maken dat er geen tegenstelling behoeft te zijn tussen Bijbel en wetenschap, ook al lijkt dat in de praktijk vaak wel zo. Alsof de wetenschap het terrein is van 'de wereld', waar je alleen



gebruikt hij beelden die voor mensen begrijpelijk zijn. Calvin sprak in dit verband over accommodatie (= aanpassing in beelden), die je herkent in uitspraken in de Bijbel als 'zon sta stil boven Gibeon' (Joz. 10:12-13). Je mag daaraan niet de conclusie verbinden dat de Bijbel ons leert dat de zon om de aarde draait. 'De Bijbel leert ons geen natuurwetenschappen. Calvin merkt dan ook bij Genesis 1:6 op: "want dit is voor mij een vaste grondstelling, dat hier alleen over de zichtbare gedaante der wereld wordt gehandeld. Laat elk, die wil, de sterrekunde en andere verborgen wetenschappen

kunt functioneren wanneer je het geloof even parkeert. Leven uit de Bijbel zou dan betekenen dat je niet helemaal van deze wereld bent. Hobrink past – net als ik – in het gezelschap van mensen die niet in deze tweedeling willen meegaan. Hij maakt duidelijk dat er in de Bijbel heel veel informatie is te vinden die voor wetenschappers verrassend is – als ze tenminste zouden willen luisteren.

Oudtestamentische wetten

In zijn boek legt Hobrink verbanden tussen wat de Bijbel beschrijft en wat we dankzij de wetenschap weten. Een belangrijke focus richt hij op de

Rondblik

H. van Leeuwen

oudtestamentische wetten, die voor ons achterhaald klinken. Reinigingswetten, voorschriften over reine en onreine dieren: typisch regels die pasten bij de situatie van het oude Israël in z'n bijzondere situatie van volk van God, apart gezet in de wereld, wat zichtbaar werd in regels over uiterlijke zaken. Wij – zo redeneren we vaak gemakkelijk – hebben daar geen boodschap meer aan, in het nieuwtestamentische tijdperk kunnen we van die regels schouderophalend kennis nemen en ze verder negeren voor de praktijk van ons leven. Het breed levende gevoel is dat ze hun betekenis verloren hebben; volgens Hobrink ten onrechte.

We doen er goed aan, die regels serieus te nemen; of liever: dankzij modern wetenschappelijk inzicht weten we tegenwoordig dat het in veel van de gevallen in Leviticus, Numeri en Deuteronomium gaat om verstandige regels die te maken hebben met hygiëne. Soms heel gedetailleerd beschrijft Hobrink de diverse wetten en regels. Het helpt om te begrijpen dat die hoofdstukken uit het Oude Testament verdergaan dan achterhaalde rituelen. Je merkt er Gods zorg voor zijn mensen uit op.

Een kritische noot van mijn kant bij deze hoofdstukken uit het boek: de auteur gaat ver in zijn ijver om de praktische en wetenschappelijke betekenis van die wetten en regels te benadrukken. Zo ver, dat hij schrijft: 'Het gaat God helemaal niet om al die ceremoniën en offers, maar om het geestelijk en lichamenlijk welzijn van de mens' (p. 23). Er is wel een religieuze verpakking, die Hobrink ook niet ontkent. Maar 'veel van de religieuze verpakking in de Bijbel is een tegemoetkoming van God om iets tastbaars te hebben in het geloof, om concrete offers te kunnen brengen' (p. 23). Dat religieuze jasje was 'in die tijd de enige manier om het volk tot gehoorzaamheid te dwingen' (p. 26). Deze benadering staat mij te ver af van het regelmatige refrein in Leviticus 'Wees heilig, want Ik, de HEER, jullie God, ben heilig.'⁵ Er is wel degelijk sprake van een religieus argument op zichzelf en niet slechts van een verpakking, dunkt me.

Evolutie?

Een tweede thema uit dit prettig leesbare boek is 'Schepping of evolutie'. Ik voel me helemaal thuis bij wat ik lees: 'Ik geloof dat de bewijzen tegen de

evolutie zo afdoende en overweldigend zijn, dat niemand een echte evolutionist kan zijn op grond van wetenschappelijke feiten, maar alleen op grond van filosofische voorkeur' (p. 224). Later laat hij het een evolutionist zelf zeggen: 'Het zijn altijd de anti-evolutionisten geweest – niet de evolutionisten – die zich strikt aan de feiten hebben gehouden' (p. 255; betreft een citaat van een zekere Denton).

Het is altijd spannend om in de gaten te houden waar de grens ligt tussen feit en interpretatie. Dat speelt enorm bij de geologie, waar vondsten in aardlagen geduid worden. De evolutionistische benadering is heel eenvoudig (en voor het gemak even versimpeld misschien): hoe ouder de aardlaag, des te primitiever de levensvormen die we er (in fossiele vorm) in aantreffen; en omgekeerd. Die overtuiging komt voort uit het geloof in evolutie, met een ontwikkeling van simpel naar ingewikkeld. En als je dat als je adagium hebt genomen, zul je ook niet tot een andere conclusie (willen) komen bij onderzoek van aardlagen en hun inhoud.

Een risico aan de andere kant – die van Hobrink in dit geval – is de behoefte om het echte verhaal van de aardlagen te gaan vertellen. Hij geeft een beschrijving van de zondvloed en de gevolgen daarvan voor het leven van toen dat in één klap beëindigd werd onder extreme omstandigheden. Het pleit voor de integriteit van de schrijver dat hij dit gedeelte begint met een kanttekening: 'Er zij met nadruk op gewezen dat het onderstaande verslag voortvloeit uit menselijk onderzoek. Een fout in de redenering doet dus geen afbreuk aan het gezag van de Bijbel' (p. 236). Maar evengoed gééft hij de beschrijving (een 'verslag', nota bene) wel, op een beeldende en overtuigende manier. Ik noteer geen onjuistheden in zijn verhaal, al sluit ik niet uit dat ze te vinden zijn. Zelf wil ik stoppen bij een 'eenvoudige' constatering: ik geloof dat de wereld door God geschapen is en dat in de oertijd die schepping enorm getekend is door een onvoorstelbaar natuurgeweld, waarbij al het leven op aarde verzwolgen is door het water – met uitzondering van de schepsels die God zelf bewaarde in de ark. Voor mij is het genoeg om dat te weten en het daarbij te laten. Ik ben dan ook geen geoloog, die vanwege zijn professe nieuwsgierig is naar wat er in de aardbodem te vinden is en hoe dat daar gekomen kan zijn.



Ben Hobrink

Wereldbeeld

Opmerkelijk vond ik dat Hobrink wat dubbel lijkt te zitten in de vraag of uit de Bijbel een bepaald wereldbeeld is af te lezen. Zo zegt hij eerst: 'De Bijbel leert ons helemaal niet een bepaald wereldbeeld. Hij is er helemaal niet op gericht om ons kosmologie of iets dergelijks te onderwijzen' (p. 25). Maar later trekt hij van leer tegen de 'grote nonsens' dat de aarde plat is, en dat dit het wereldbeeld van de mens uit de oudheid zou zijn geweest. Het is, zo zegt hij, geen wereldbeeld dat uit de Bijbel valt af te leiden, integendeel. 'De aarde – bolvormig en los in de ruimte', dat beeld wordt door hem onderbouwd met vier teksten uit de Bijbel (p. 152), die wat mij betreft selectief overkomen. Ik kan er wel een paar tegenover stellen waaruit toch lijkt te volgen dat er een beeld van een platte wereld is bij de oude Israëliet.⁶

Nu gaat het mij niet om gelijk te hebben in een discussie hierover. Ik vind het vooral belangrijk dat we verantwoord omgaan met bijbelteksten en er niet te veel uit halen. Onze ideeën worden dan onderbouwd met bijna goddelijk gezag. Wanneer dat gemakkelijk te bestrijden valt, kan de schade groot zijn: wat is eigenlijk nog wél geloofwaardig? Andries Knevel maakte de lezers van *Visie* attent op een in dit verband opmerkelijke uitspraak van Calvijn: 'Mensen die denken dat de aarde om de zon draait, zijn van de duivel bezeten.'⁷ Daar denken we nu toch wel anders over, zonder dat we de moderne inzichten meteen als duivelswerk herkennen; integendeel.

Evangelie

Een laatste thema van Hobrink is de betrouwbaarheid van de Bijbel. Ik heb dat hoofdstuk met interesse en instemming gelezen, maar ook hier heb ik een kritische kanttekening. Want de betrouwbaarheid van de Bijbel hangt niet af van wat wij kunnen bewijzen of aannemelijk maken. Als er immers één tegenargument gegeven kan worden, staat de hele betrouwbaarheid daarmee ter discussie. De andere kant is dat het goed is om je niet in de hoek te laten zetten alsof je goedgelovig de grootste onzin voor waar aanneemt. Er valt wel iets meer over te zeggen, bijvoorbeeld over de profetieën die uitgekomen zijn. Hobrink laat zien dat wie kritisch leest en vergelijkt, kan concluderen dat de Bijbel een betrouwbaar boek is.

Wat mij verraste en ook goed deed, was de persoonlijke noot aan het einde van het boek. ‘De kernboodschap in de

Bijbel gaat niet over wetenschappelijke juistheid of over historische betrouwbaarheid. Dat zijn dingen die erbij horen, maar het is slechts de verpakking. ...

De kern is dat Jezus Christus op aarde is gekomen om de relatie tussen God en mens te herstellen. Dáár draait het om in de Bijbel. Hoe dat precies in zijn werk gaat, is voor een mens niet te begrijpen. ... Als iemand werkelijk God wil leren kennen, dan is het beste wat hij doen kan: de vier Evangeliën in het Nieuwe Testament lezen en onbevooroordeeld aan God vragen wat het allemaal inhoudt en hoe de relatie met Hem hersteld kan worden. Dat zoiets werkelijk mogelijk is, heb ik persoonlijk ervaren’ (p. 313,314).

Het jaar 2009 is een gedenkwaardig jaar.

De vraag is, of het moet draaien om Calvijn of Darwin.

Laten we het jaar 2009 vooral zien

als *anno Domini*: een jaar van onze HEER.

Noten:

¹ *Metro*, 4 november 2008, p. 10.

² Drs. Ben Hobrink, *Moderne wetenschap in de Bijbel*, Hoornaar 2005.

³ Verwezen wordt naar J. Calvijn (1563), *Commentaries on The First Book of Moses called GENESIS*; dit citaat komt voor in W. den Otter, *Harmonie tussen Bijbel en natuur*, Goes, 1975, p. 39-40.

⁴ Zo bijv. dr. W. den Otter, *a.u.*; Dr. W.J. Ouweneel, *De ark in de branding*, Amsterdam, 1975; Byron C. Nelson, *Naar hun aard*, Amsterdam, 1972 (vertaling van *After his kind*, Minneapolis, 1927).

⁵ Bijv. Lev. 11:44; 19:2; 20:26; 21:8; zie ook Lev. 20:7 en Deut. 7:6; 14:2.

⁶ Bijv. *de aarde wankelt op haar grondvesten*, Ps. 82:5; ...*zag ik vier engelen bij de vier hoeken van de aarde staan*, Op. 7:1; *bij spreidt de hemel uit als een doek*, Jes. 40:22.

⁷ *Visie* (programmabladd van de EO), nr. 46, 2008.